עושה שלום

עושה שלום

בטאון בית הוראה ולשכה לממונות
שע"י כולל "זכור לאברהם" וביה"כ "משכן הקודש" ביתר עילית

גליון מס' 37

פרשת חיי שרה

הרה"ג ר' שלמה זעפרני שליט"א
אב"ד "כתר תורה"

שאלה: במעשה הנורא במטוס "פליי דובאי" בו טייס המשנה התנפל על הטייס והכהו בגרזן ע"מ להורגו ולהשתלט על המטוס ולהטיס אותו לישראל ולגרום פיגוע המוני בנתב"ג, ותהילות להי"ת נעשו ניסים ונפלאות שתכניתו כשלה.

ונשאלה השאלה אם מותר ליירט מטוס ע"מ להציל מפגיעה בנפשות מרובות כאשר במטוס המיורט ישנם יהודים חטופים?

תשובה: כבר כתבנו בזה בארוכה בספרנו שמרו משפט (ח"א סימן קכ"ח). ועתה נקום ונשנה פרק זה בס"ד בקציר האומר.

ראשית נזכיר את דברי הנובי"ת (חו"מ סימן נ"ט) אשר כתב דאסור להרוג טרפה ע"מ להציל את עצמו מהאנס. ואע"ג שההורג טרפה אינו חייב מיתה מ"מ איסור רוצח איכא עליו וגם בו אמרינן אין דוחין נפש מפני נפש. ושע"כ הוא הדין בנ"ד אע"ג שהחטופים שבמטוס מזומנים להריגה מ"מ לא גרע מטרפה שאסור להורגם ע"מ להציל את מי שמסתכן מחמתם.

ואמנם בדין רודף קיי"ל דהורגין את הרודף ע"מ להציל את הנרדף (סנהדרין ע"ב:), מ"מ ממקום שבאת בדין וולד שמסכן את אמו בלידה לא חל בו דין רודף כיוון שמשמיא קא רדפו לה, כמבואר שם בגמרא, והכי נמי היהודים החטופים שבמטוס אינם יוזמים את הרדיפה והם בבחינת משמיא קא רדפו לאותם הנמצאים בסכנת פיגוע.

ואמנם הזכרנו את דברי המאירי (סנהדרין ע"ב:) אשר כתב בשם חכמי הדורות דאע"ג שאסור לאחרים להרוג את הוולד שהוציא ראשו ע"מ להציל את האם, מ"מ לאשה עצמה מותר לחותכו ע"מ להציל את עצמה.

מיהו המאירי עצמו כתב דכל שאין דוחין נפש מפני נפש, גם לעצמו אסור להציל. וגם בדעת חכמי הדורות יש לומר דלא כתבו זאת אלא עפ"י הירושלמי דס"ל דבאשה המקשה לילד שניהם רודפים זל"ז, ולפי"ז בנ"ד שהאנשים החטופים עצמם אינם רודפים כלל אין היתר גם לאותם שנמצאים בסכנה של פגיעה ליירט את המטוס.

עוד ציינו שם את דברי הגרש"ר בספרו זכרון שמואל (סימן פ"ג) אשר כתב דהרמב"ם פליג על חכמי הדורות שהובאו במאירי.

ואכתי יש לעיין בנדון המטוס החטוף דשמא יש לומר שאינו דומה לאשה המקשה לילד, דשאני התם שהתינוק שהוציא ראשו אע"ג שמסכן את אמו מ"מ אין עליו חיוב רודף כלל ועיקר כיון שמשמיא קא רדפו לה, לעומ"ז במטוס חטוף ע"י האיש הזדוני שמטיס אותו לפיגוע המוני אע"פ שהיהודים החטופים שנמצאו בו אינן רודפים כלל ועיקר, מ"מ המטוס והטייס הרי הם רודפים גמורים, ואולי נאמר דבכה"ג יהא מותר לפגוע ברודף על אף שנמצאים בתוכו אנשים שאינם רודפים.

דבר זה אולי יש לדמותו למה שהסתפק החזו"א [סנהדרין סימן כ"ה ד"ה ויש לעיין] במקרה שאחד רואה חץ ההולך להרוג אנשים הרבה ויכול להטותו לצד אחר להצילם אלא שעי"כ יהרג אדם אחד בהטיה זו, מ"מ גם בספק זה נשאר החזו"א בספק ולא הכריעו.

בשבוע הבא נמשיך ונדון אם יש לחלק בין עידן מלחמה לעידן שלום, ונביא את ההלכה העולה למעשה.

הרה"ג ר' אפרים עמאש שליט"א
ראש בית ההוראה

שאלה: אשה עירית שכתבה בצוואה סעיף בזה הלשון "אני מצווה כי מכספי העיזבון יכתב לזכרי ספר תורה ויוכנס לשימוש במקום נכון, לשם כך משועבדת הדירה מהיום ולאחר מיתה".

האם יש תוקף לבקשה זו או שיכולים היורשים (דהיינו האחים) לומר זכינו בכסף בתורת ירושה, ואין אנחנו מחוייבים לקנות ספר תורה?

ומה הדין אם כתבה בצוואה בלשון תנאי שהדירה משועבדת לכתיבת ס"ת לזכרה?

תשובה: אין היורשים מחוייבים לקיים דברי הצוואה ולקנות ספר תורה.

דאמנם אמרו רבותינו שמצוה לקיים דברי המת, אך היינו דווקא באופן שהשליש את הממון (וכגון שמסרה לאדם נאמן 200,00 ₪ ואמרה לו שלאחר פטירתה ממון זה ישמש לקניית ס"ת, או שהפקידה בתכנית חיסכון סכום במיוחד למטרה זו וכתבה זאת בצוואה) כפי שנפסק בשו"ע (חו"מ סימן רנ"ב ס"ב).

ודעת הש"ך (שם ס"ק ז') שה"ה אם דיברה לפני היורש שלאחר פטירתה יקנה ס"ת, חל מצווה לקיים דברי המת.

ואף שיש חולקים על הש"ך, למעשה יש לנקוט כהש"ך (עיין זכור לאברהם סימן רנ"ב תשובה ב' באורך).

אבל בנידון השאלה שלא השלישה סכום במיוחד למטרה זו, וגם לא צוותה כן בפני היורשים אלא כתבה זאת בצוואה לפני עורך דין ועוד, אין תוקף לסעיף זה.

והיה מקום לומר שיש חיוב לקיים את בקשת הנפטרת מדין נדרי מצוה (ואמירה לגבוה כמסירה להדיוט לחלק מהפוסקים), אלא שכאן לא נדרה לתרום עבור ס"ת אלא בקשה מהיורשים ליתן, ואין כאן נדר אלא בקשה מהיורשים, ובאמת גם אם הייתה נודרת, הנדר הרי מתבטל בשעת המיתה ואין שום חיוב על היורשים לקיים זאת (כמבואר בסימן רנ"ב ס"ב ברמ"א).

ומ"מ כתב בשו"ת מהרשד"ם (יורה דעה סימן ר"ג) שגם באופן שאין חיוב לקיים את הצוואה, מצווה בעלמא יש על היורשים ע"י קיום הצוואה.

בעניין שיעבוד הדירה לכתיבת ס"ת אין השיעבוד תופס כשאין התחייבות. דהיינו כשיש חוב או חיוב על פי ההלכה, נתפס שיעבוד על הנכס. אבל כשלא חלה ההתחייבות גם השיעבוד אינו תופס, כפי שמבואר בתוס' בקידושין (ח' ד"ה מנה), ובראי"ש שם (סימן י').

ואמנם לדעת הרמב"ן והרשב"א חל השיעבוד. אך דעת השו"ע להלכה כדעת התוס' והרא"ש. [עיין עוד בעניין זה במה שכתבנו בספר זכור לאברהם בס"ד, חלק ו' תשובה י"ג, וכן חלק ט' עמ' קמ"ב-ג'].

ממילא בשעה שהנדר פקע בזמן הפטירה, פוקע נמי השיעבוד.

וכן לעשות תנאי שאם לא יקנו את הס"ת לא יזכו בירושה או לא יוכלו ליהנות מהדירה, ג"כ אינו מועיל, כיון שאם לא יקיימו התנאי הצוואה תתבטל ובשעה שהצוואה מתבטלת זוכים האחים מהתורה מדין ירושה, וא"א לבטל ירושה מהאחים.

העולה להלכה: הרוצה לצוות ליורשים לכתוב ס"ת על שמו, עליו להשליש או להפקיד סכום מסויים במיוחד למטרה זו כדי שיחול דין של מצווה לקיים דברי המת.

ומי שאין לו כסף מזומן כדי להשלישו וכנ"ל עליו להקנות לרב או לחבר סכום מסויים מתוך נכסיו, עבור קניית ס"ת בלבד, ולהדגיש שאין רשות למקבל להשתמש בזה לשום מטרה אחרת מלבד כתיבת ס"ת, (ולהוסיף דמי טרחה למקבל).

שואל ומשיב
שאלות שנשאלו בבית ההוראה

שאלה: מי שמתפלל תפילת נץ עם הציבור, וכשמגיע זמן הנץ בדיוק לפי השעון נעמד לתפילת שמו"ע אפילו שהחזן עדיין עומד בק"ש, ופעמים כשהציבור עומד לשמו"ע אין מנין, האם נוהג נכון?

תשובה: איתא בשו"ע (או"ח סי' צ' סעיף י') 'כשעומד עם הציבור אסור לו להקדים תפילתו לתפילת הציבור אא"כ השעה עוברת'. וכתבו תר"י הטעם משום שתפילת רבים רצויה, אבל הא"ח כתב הטעם משום שהוא כמבזה את הציבור, והנ"מ בזה אם ייצא מחוץ לביהכנ"ס. וכתב המשנ"ב (ס"ק ל"ד) דמשמע מהגמ' דאפילו הוא עושה כן מפני תלמוד תורה אסור. ולכאורה ה"ה דאין להקדים מפני תפילה בנץ, ובמיוחד דאית מאן דס"ל דתפילה בציבור עדיפא מלהתפלל בנץ ביחיד.

אולם יש ללמוד מהפר"ח (סו"ס תצ"ו) שמספר על עצמו שכיון שהחזן היה זריז, היה מקדים להתפלל בעוד הציבור בק"ש כדי להספיק לומר קדושה עם הציבור, וטעמו כיון דעד ג' ברכות שמו"ע חשיב עדיין מתפלל עם הציבור, ולפ"ז ה"ה נמי גבי לעמוד בנץ מותר, דאפשר דכמו דחשיב תוך ג' ברכות, תפילה בציבור גבי המקדים, חשיב נמי תפילה בציבור גבי הציבור.

שאלה: מזדמן שמגיעים לצימר לאירוח ורוצים לעשות מנגל על האש, ויש בצימר מנגל. האם מותר להשתמש בו?

תשובה: ובכן אם הצימר הזה מושכר לא רק לחרדים אלא גם לחילונים אסור בהחלט להשתמש במנגל משום איסור נבלות וטריפות. אולם אם הצימר מושכר רק לחרדים מותר להשתמש.

שאלה: אם קנו רשת ברזל חדשה למנגל שצריך להטבילה, ונמצאים במקום שאין מקוה כשר להטבלת כלים וגם הים רחוק מאוד, באיזה אופן אפשר להשתמש ברשת ללא טבילה?

תשובה: יישנם כמה עצות בדוחק כדי להשתמש ברשת בלא טבילה.

א. אפשר לתנו לגוי במתנה ולשאול ממנו, והגויים שעובדים כיום ברשתות הגדולות כבר יודעים מכך, כיון שקונים שם קומקום חשמלי ואומרים לו שאני נותן לך במתנה ושואל ממך, והוא מסכים. ב. אפשר ליתן את הרשת במתנה לצימר שיוכלו כולם להשתמש בה, ובכך הוי ראוי למסחר ופטור מטבילה. ג. אפשר להפקיר את הרשת, וממילא פטור מטבילה.

שאלה: האם מותר לנחם אבל בשבת?

תשובה: כתב השו"ע (או"ח סי' רפ"ז סעי' א') יכולים לנחם אבלים בשבת. וכתב המשנ"ב "אמרינן בגמ' בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת, ועל כן לא יפה עושין אותן שכל ימי השבוע אין הולכין, רק בשבת".

מהשו"ע שם יש ללמוד שאין לנחם באותו הלשון שמנחם ביום חול. והנוסח הביא כף החיים (שם אות ד') "שבת היא מלנחם ונחמה קרובה לבא ושבתו בשלום".

ונהוג בקצת מקומות שאחר תפילת מוסף היו האבלים יוצאים מביהכנ"ס והחזן היה עושה השכבה, וכל הקהל היו אומרים להם "השבת תנחמכם".

טאבו משותף כהלכה
הרה"ג ר' יואב סימן טוב שליט"א

לשאלות ובירורים ניתן לפנות ללשכה לממונות – 'זכור לאברהם'

המשך הנידון ביזם אשר מכר דירה לכמה רוכשים בטאבו משותף – מקרה ז'

לאחר שכל הנידונים שהיו בשבועות האחרונים הגיעו לפתרון, הבנייה התקדמה במרץ, והרוכשים הוזמנו לבחור דגמים וצבעים לריצוף, מטבחים, סניטרים, ועוד. להפתעתם המפרט שהוצג לפניהם לבחירה היה דליל מאוד וברמה נמוכה.

לשאלתם, נענו כי מאחר ולא סיכמו במפורש על מפרט מסויים יכול היזם לתת להם לפי המפרט הנמוך ביותר, גם במקרה זה לא הייתה ברירה והגיעו לבורר.

גם כאן לא הייתה התייחסות למפרט בהסכם המכירה ולכן לא היו לבורר כלים חוזיים ע"מ ללמוד מתוכם את מהות העסקה והתחייבות הצדדים, בהשקפה ראשונה חשב כי יש כאן מקרה קלאסי של המוציא מחברו עליו הראיה, ואשר על כן א"א לחייב את היזם לתת לרוכשים מעבר לרמה הבסיסית ביותר. ברם, לאחר בדיקה מעמיקה הגיע למסקנה שונה, וכדלהלן.

קיי"ל (שו"ע חו"מ סימן רי"ד סעיף י"ב) 'האומר לחברו בית מבתי אני מוכר לך או שור משווערי אני מוכר לך וקנה ממנו, יכול ליתן לו הקטן שבבתים או הכחוש שבשווערי, ומשום שיד בעל השטר על התחתונה'. אכן בנד"ד יש לדון לפמש"כ לעיל (עלון ל"א) מי נקרא מוחזק כל עוד לא שילמו ליזם את כל הכסף, ומצד שני כל עוד לא ישלמו את כל הכסף לא ימסור את הדירות לרוכשים, יעו"ש.

ועי' בספר ערך ש"י (שם) שכתב ע"פ רש"י במנחות (דף ק"ט) דנותן לו כחוש משום יד בעל השטר על התחתונה דהלוקח הוא המוציא והמוכר מוחזק, משמע דכל שלא נתן המעות הרי הלוקח מוחזק ויכול לומר שקנה הגדול, אך מדייק מדברי המהרי"ק (שורש ז') דאע"פ שעדיין לא נתן המעות נקרא המוכר מוחזק והוא משום דעכ"פ צריך הלוקח לשלם המעות, ולפי"ז יותר נראה לומר כי יד הרוכשים על התחתונה ואין יכולים לתבוע מפרט מסוים.

ברם הבורר הכריע שהרוכשים זכאים למפרט ברמה סטנדרטית המוקבלת ברוכשי דירות מסוג עסקה כזו, וזה ע"פ מש"כ בספר משפט שלום (סימן רי"ד שם) בשם הנמוק"י (בפרק הפועלים) דווקא שאמר לו בית מבתי יכול לתת לו קטן, אבל אם מכר לו בית סתם או שור סתם נותן לו בינוני, ולכן כאן שמכר להם בית סתם חייב לתת להם רמה בינונית, אומנם ע"פ הנמוק"י בלבד א"א להוציא ממון כיון שהמשפט שלום הביא את הרמב"ן שכתב להיפך מדברי הנמוק"י.

ולכן הביא מקור אחר והוא, מש"כ השו"ע (סימנים – רט"ו סעיף ח', רי"ח סעיף י"ט, סימן ר"כ סעיף ט"ו) מדברי הרמב"ם (מכירה סו"פ כ"ו) אחרי שהאריך השו"ע לכתוב את כל הכללים במכירת בתים ומיטלטלין מה כלול בכל סוג מכירה, כתב השו"ע בשלושת המקומות הנ"ל "אין כל אלו הדברים אמורים אלא במקום שאין שם מנהג ולא שמות ידועים לכל דבר ודבר, אבל במקום שנהגו שהמוכר כך מכר כך הרי זה מכור וסומכים על המנהג בין בקרקע ובין במטלטלין וזה עיקר גדול בכל דברי משא ומתן הולכים אחר לשון בני אדם באותו מקום ואחר המנהג".

לכן כיוון שיש מנהג כלשהו ברמת המפרט הניתן לרוכשים, אין היזם יכול לטעון יד בעל השטר על התחתונה והמוציא מחברו עליו הראיה אלא חייב לתת מפרט כפי המנהג.

משיב כהלכה
מאמר מרבני ההוראה

הרה"ג הראל וקנין שליט"א

שאלה: נשאלתי במי שהיה אדם שחייב לו 20,000 ₪ ולא הצליח להוציא ממנו שקל כיון שטען שאין לו לשלם, יום אחד מתקשר אליו אותו אדם ואומר לו אם אתה רוצה אני יכול לתת לך 2,000 ₪ ולא יותר ובלבד שאתה חותם לי על כתב וויתור על שאר החוב. ושאל כיצד לעשות כדי לקחת את מה שמציע בלי לוותר על שארית החוב?

תשובה: הנה פסק השו"ע (חו"מ סי' ר"ה סעיף ג') דפשרה דינה כמכר. ופירש הב"י לפי שהתובע יראה להפסיד כל תביעתו בדין, וכן הנתבע יראה שיתחייב לשלם הכל, לכך הם מתפייסים ביניהם לשלם חלק ולהפסיד חלק ודינו כמכר ממש.

לפי"ז בנד"ד שהולך לעשות פשרה באונס, וכיון שדינה כמכר גמור צריך למסור מודעא תחילה לפני שניים, ולומר להם "דעו מה שאני חותם לפלוני ויתור על שארית החוב הוא מפני האונס".

אולם הנתה"מ (חידושים ס"ק י"א) כתב וז"ל "דאם הפשרה הוא מחמת דין מסופק, בעינן תרווייהו לבטולי אונס ומודעא, אבל אונס לבד או מודעא לבד לא מבטלתו, דדמי למכר, אבל כשהדין ברור עם אחד מהם ואנסו השני לפשר עימו, דמי למתנה שבטל מחמת אונס לחוד, אבל מודעא בלא אונס אינו מבטל" עי"ש.

לדבריו בנד"ד הדין הוא ברור, שאותו אחד חייב לו כסף, אלא שאנס אותו לעשות לו ויתור על שארית החוב, בזה הוי "מתנה ולא מתנה גמורה" פירוש, הוי מתנה לגבי זה דמהני ביטול באונס לחוד, אבל לא הוי מתנה גמורה, דבמתנה גמורה מהני בה מודעא לחוד, דסגי בגילוי דעת שאינו רוצה ליתן ואין צריכים להכיר אונסו, אבל כאן לא מהני מודעא לחוד, דסו"ס קיבל מקצת דמים, וא"כ כאן בנד"ד צריכים העדים לדעת מהאונס וממילא אין צורך במודעא.

מיהו י"ל כיון דהאונס הוא ברור שהרי אין שום סיבה שיוותר על חובו אילולי נאנס, א"כ אין צריך שום מודעא ואין צריך שום ידיעה מהאונס כיון שהדבר ידוע.

אמנם נראה דנד"ד לא דמי כלל למש"כ הנתה"מ, ובנד"ד נראה פשוט דהוי מתנה גמורה ולא בעינן כלל אונס וסגי בגילוי מילתא בעלמא, דהנה מה שכתב השו"ע דפשרה דינה כמכר, כתבו האחרונים לבאר (סמ"ע שם ס"ק ט') דכל פשרה באה על ידי טענת תובע שאומר שחייב לו כך וכך, והנתבע טוען שאינו חייב לו כלום, נמצא שהפשרה שנעשית ביניהן שכל אחד מוותר מטענותיו, זה מוחל קצת וזה נותן קצת, הו"ל כעין מכירה שזה נותן המקח וזה נותן דמים, עי"ש.

לפי"ז התובע את חבירו שחייב לו 40,000 ₪ והאחר טוען שאינו חייב לו אלא 20,000 ₪ ולאחר ויכוחים מהנתבע, אמר התובע לפחות תן לי 20,000 ₪ ונתן, האם לזה ייקרא פשרה, הרי התובע לא קיבל כלום מתביעתו ולא ויתר הנתבע כלום מתביעתו, דמה שהסכים ליתן 20,000 ₪ אינה אלא הודאה גמורה.

וה"ה בנד"ד מה שנתן הנתבע את ה–2,000 ₪ אינה מצד הפשרה אלא מצד שהיה חייב לו והודה בכך, נמצא שלא קיבל כלום על הויתור והפשרה, ולא מכירה היא, ולא מתנה היא, אלא גזל ועושק גמור הוא.

ולולי דמסתפינא הייתי אומר, אפילו אם היה הנתבע אומר, אתן לך 2,000 ותוותר לי על השאר, והיה התובע אומר תתן לי 10,000 ואוותר לך על השאר, גם בזה לא היה צריך לא מודעה ולא אונס, אלא כל שנודע לנו שעשה כן שלא ברצון גזל גמור הוא, וה"פשרה" המדומה הזו בטלה, כנלע"ד.

העולה לדינא: אין כאן פשרה אלא גזל ועושק גמור מהמלוה, ויכול המלוה לחתום על כתב ויתור ללא מודעא וידיעת האונס, ואעפ"כ אין מפסיד את חובו.

העלון מוקדש לע"נ מכלוף בן עליזה | רחל בת אסתר ע"ה

בית הוראה 'עושה שלום'
רחוב אש קודש 6 ביתר עילית
02-3750741
ניתן מענה לשאלות בהלכה בין השעות 8:00-00:00

לשכה לממונות 'זכור לאברהם'
055-6743601
Zachor123456@gmail.com

להנצחת העלון או לקבלתו במייל
BeitHoraaOsehShalom@gmail.com